

DAWNE ORTOGRAFIE, GRAMATYKI I PODRĘCZNIKI JĘZYKA POLSKIEGO

Stanisław Murzynowski z
Suszyc
*Ortografija polská. To jest
nauka písaniá i czytaniá
języka polskié(go), ilé
Polákowi potrzebá,
niewielem słów
dostatecznie wypisaná*¹

Pierwsze wydanie: Aleksander Augezdecki², Królewiec
1551³, format: 4° quarto, 4⁴ s.

Języki: polski

Seria A

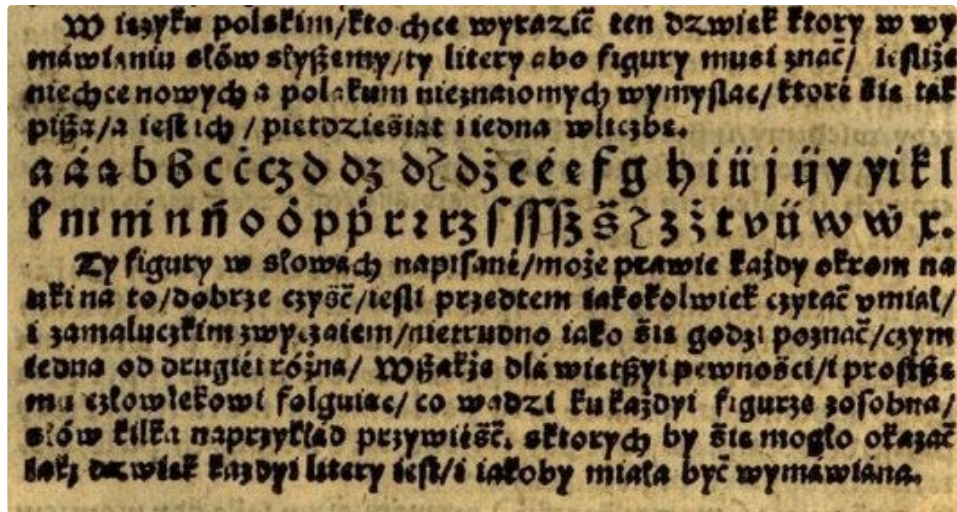
Informacje o autorze ↕

Charakterystyka ↕

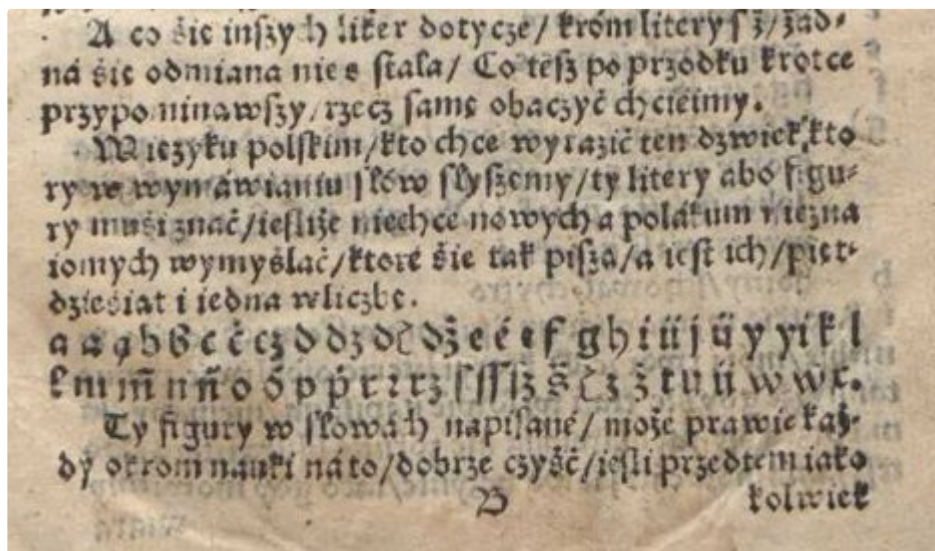
Ortografija polska składa się z trzech części: wstępu, wyliczenia liter oraz objaśnień z przykładami i uwagami dotyczącymi wymowy. W sumie Stanisław Murzynowski

wprowadził 51 grafemów, czyli aż o 11 więcej niż Jan Seklucjan, który w nauce czytania i pisania z 1549 r. uwzględnił 41 znaków (*de facto* - 40, ponieważ S. Murzynowski uznał za zbędny wprowadzony przez Seklucjana dwuznak *sz*, np. w *szarłok* zam. *żarłok*). Wykaz znaków zaproponowanych w wydaniach pierwszym i trzecim *Ortografii polskiej* S. Murzynowskiego zawierają poniższe ilustracje, przy czym niektóre z nich również należy uznać za naddatki graficzne.

Ilustracja 1. Wykaz liter w wydaniu pierwszym

Ilustracja 2. Wykaz liter w wydaniu trzecim

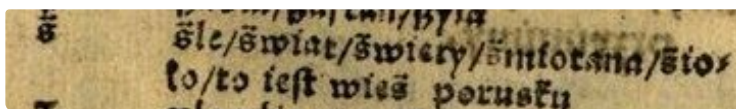

Odnosząc się do elementarza J. Seklucjana, S. Murzynowski swoją ortografię nazwał *dostateczniejszą*, co oznacza nie tylko zwiększenie zasobu liter, lecz także podjęcie próby usystematyzowania zasad pisowni. Większą liczbę grafemów tłumacz uzyskał dzięki uwzględnieniu osobnych oznaczeń dla spółgłosek miękkich i twardych, np. wargowych: [b] i [b̄], [p] i [p̄], [v] i [v̄], które J. Seklucjan potraktował łącznie, sygnalizując jedynie konieczność oznaczania wariantów miękkich *tytlikiem*. Murzynowski, podobnie jak Seklucjan, nie wydzielił jednak miękkich spółgłosek welarnych [k] i [g], a wśród przykładów ilustrujących wymowę [g] znalazły się słowa o twardej i miękkiej artykulacji: *sluga, jego, zginął, nogi*. Co ciekawe, w ortografii łącznie potraktował również dźwięczne

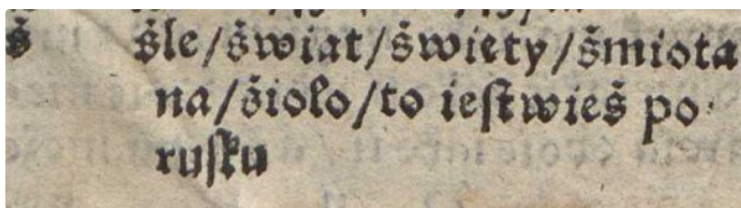
[h] i bezdźwięczne [χ], choć w druku nie ma błędów ortograficznych na tle pisowni z *h*.

   Drukarz *Nowego Testamentu* rozumiał potrzebę wyraźniejszego zróżnicowania zapisu głosek środkowojęzykowych [ś], [ź], [ć], [ź]. Na oznaczenie głoski [ź] wprowadził nawet specjalny znak *z*, który zaczerpnął z czcionek stosowanych do tekstów łacińskich, posługiwał się nim także w dwuznaku *dz* [ź]. Dzięki temu uzyskał zróżnicowanie graficzne między [ź], [ź] i [z] oraz [ż], [ź], [z]. Starał się również uporządkować pisownię miękkich [ś] i [ć]. Z powodów technicznych utrzymanie konsekwentnej pisowni tych głosek okazało się niemożliwe. Dla oznaczenia [ś] w pierwszym wydaniu drukarz posłużył się literą *s* z dwiema kropkami (w *Ortografii* znajdujemy ją zarówno w wykazie liter, jak i w przykładach), w wydaniach następnych w wykazie liter wciąż spotykamy *s* z dwiema kropkami, lecz w egzemplifikacji *s* z jedną kropką, co ilustrują poniższe przykłady na oznaczanie [ś] w wydaniu pierwszym (a) i trzecim (b).

(a) druk z 1551 r.

(b) druk z 1553 r.

W wykazie liter dla głoski [ć] Murzynowski zaproponował znak *ć*, tj. *c* z kropką. W przykładach jednak znów pojawiło się *c* z dwiema kropkami. Podobnie jak w wypadku [ś] niekonsekwentna pisownia [ć] wynikała z zastosowania różnych czcionek do druku różnych partii tekstu. Wykaz liter w obu wydaniach został bowiem wydrukowany czcionką zwaną *cycerem*, którą tłoczono również tekst właściwy *Nowego Testamentu* (tj. *capitula*), natomiast komentarze do nich (czyli *wykłady na capitula*) drukowano popularną wówczas czcionką zwaną *garmond* (*garmont*), glosy marginalne zaś – tzw. *petytem*. Stąd właśnie wziął się często wypominany S. Murzynowskiemu chaos ortograficzny. Ostry sprzeciw wzbudziła zwłaszcza litera *ć*, bo grafem ten miał już swoją tradycję użycia na gruncie polskim, często występował w dwuznaku *cz* dla oznaczenia głoski [č]. S. Murzynowski zaproponował tu nowatorskie rozwiązanie (podobnie jak w stosunku do *z* jako znaku [ź]). Propozycje te nie znalazły uznania u Jana Sandeckiego-Maleckiego, o czym świadczy przykładowa uwaga do Mt 26,26, którą znajdujemy i w egzemplarzu Mateuszowej *Ewangelii*, i w rękopiśmiennym komentarzu do niej, który J. Sandeckie sporządził dla księcia Albrechta:

„...owo wyrażenie, *toć*, z nadpisaną nad *c* grubszą kropką, nie jest zaimkiem

wskazującym, *to-ć*, lecz jest czasownikiem oznaczającym *toczyć*, [od łac. *volvo, volvere*].

🏠 **A**bo ~~o~~znacząc [=‘toczyć’] *piwo z beczki*, co po niemiecku nazywa się *Zap[ft] Bier*” (tłum. Izabela Wieniec, druk z 1551 r., egzemplarz BUW, k. 121v/122r).

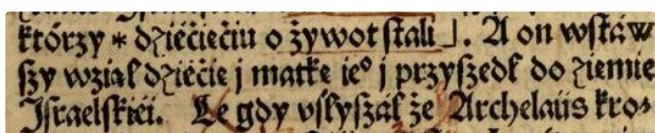
Za nowatorski na tle ówczesnych zwyczajów należy uznać zaproponowany przez S. Murzynowskiego sposób oznaczania samogłosek jasnych i pochylonych. W *Ortografii* zastosował zasadę odwrotną niż Seklucjan, jako regułę przyjął kreskowanie samogłosek pochylonych [á], [é], [ó], nie zaś jasnych. W *Ortografii* znajdujemy następujące przykłady ilustrujące tę zasadę:

Głoska	Litera	Przykłady w transliteracji	Transkrypcja
[á] pochylone	á	pán dáwá dár	pán dáwá dár
[a] jasne	a	rada sprawa, βata	rada, sprawa, szata
[é] pochylone	é	nié, wié, zlé, dobré	nié, wié, zlé, dobré
[e] jasne	e	niedobrze jesli nieprzyidzie [wyd. 3]. nieprzyiedzie	niedobrze, jeśli, nie przyjdzie [wyd. 3.] nie przyjedzie
[ó] pochylone	ó	mói kón, twói pán przyiacháł na wósku	jako w słowách (w słowach) [wyd. 3.]: mój kón (wym. <i>kui</i>), twój pán przyjacháł na wózku
[o] jasne	o	panowie poimali idác chłopa na wosku wyraził obrás	[...] panowie pojмали idąc chłopa na wosku wyraził (tj. ‘wyrzył’) obráz

S. Murzynowski twierdził, że pochylone rzadziej występują w tekście, *a wielé punktów nad literami druku bynámniej nie chędożą* [wyd. 3]. Propozycja ta nawiązuje do zwyczajów zarysowanych w początkowej fazie rozwoju drukarstwa w Krakowie, ale z czasem zarzuconych. W czasach, gdy *Ortografia* ujrzała światło dzienne, stoi w sprzeczności ze zwyczajami przyjętymi wówczas w wielu oficynach krakowskich, w których z reguły kreskowano *a* jasne i pomijano oznaczanie samogłosek pochylonych [é] i [ó]. Zwyczaj konsekwentnego sygnalizowania [é] i [ó] pochylonych, przy jednoczesnym kreskowaniu *á* [a] jasnego, wprowadziła jednak drukarnia Łazarzowa na przełomie lat 1563/1564. Niekiedy zwyczaj ten stosowała także oficyna Mateusza Siebeneichera. Różnice w zakresie oznaczania samogłosek jasnych i pochylonych [a], [e], [o] w królewieckim *Nowym Testamencie* i paralelnych fragmentach Mt 2,21 w drukach oficyn krakowskich pokazują poniższe przykłady:

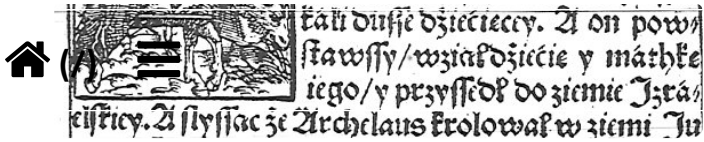
- Drukarnia Aleksandra Aujezdeckiego, Królewiec 1551

A on wstáwszy wziął **dziécie** i **matkę** je(go) i przyszedł do ziemie **Israelskiéj**. ★

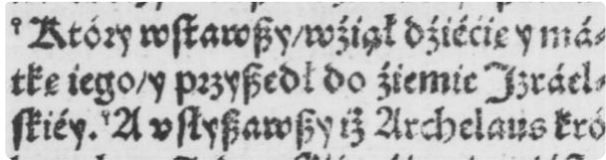
- Drukarnia dziedziców Markusa Scharffenbergera, Kraków 1556

A on **powstawszy**, wziął **dziecie** i **mátkę** jego, i przyszedł do ziemie **Izráelskiej**.

- Drukarnia Łazarzowa, Kraków 1599

Który wstawszy, wziął dziecię i matkę jego, i przyszedł do ziemie Izraelskiej.

Przykłady pokazują, że rozwiązania proponowane przez S. Murzynowskiego w zakresie oznaczania [a] jasnego i pochylonego były całkowicie rozbieżne z normą krakowską. Jeśli zaś chodzi o pisownię [é] i [ó], po części były zgodne z normą niektórych oficyn krakowskich. Propozycje oznaczania samogłosek jasnych i pochylonych Murzynowskiego są zatem zgodne ze wczesnymi rozwiązaniami oficyn krakowskich (z zasadą kreskowania samogłosek pochylonych i niekreskowania jasnych), a całkowicie odmienne niż zalecenie J. Seklucjana (kreskowania wyłącznie samogłosek jasnych, niekreskowania pochylonych), w zakresie kreskowania samogłosek [é] i [ó] zbieżne z normą drukarni Łazarzowej (w drukach po 1563 r.).

W druku *Nowego Testamentu* zasada dotycząca pisowni samogłosek jasnych i pochylonych została podtrzymana z dużą regularnością, choć nie bezwyjątkowo. Warto wspomnieć, że niekiedy samogłoski pochylone są oznaczane za pomocą innych grafemów, np. [â] jako *u*, [é] jako *y* || *i*, a [ó] jako *o* (nie ma błędów w zakresie pisowni *u* i *ó*), co pozostaje w związku z dominacją pisowni fonetycznej. Zasada ta dotyczy także zapisu samogłosek w końcówkach fleksyjnych. Tendencja do utrzymania pochylonej przed półotwartą skutkowałą w zależności od barwy samogłoski wyjściowej bądź to podwyższeniem (ścieśnieniem) artykulacji samogłoski w końcówce pierwotnej, bądź jej obniżeniem. Przypisywane drukom królewieckim nawiązanie do potoczności polega na większym niż w innych drukach zastosowaniu pisowni fonetycznej. Przejawia się to potraktowaniem wręcz jako reguły pisowni różnych innowacji fonetycznych, w tym także zmian barwy samogłosek w sąsiedztwie spółgłosek półotwartych – *m*, *n* oraz *j*. W takich sytuacjach pojawiają się różne warianty brzmieniowe samogłosek ścieśnionych [ó], [é] i [â], ale w samym druku nie zawsze są oddawane za pomocą grafemów przypisanych przez ortografa samogłoskom pochylonym, np. *é* pochylone jest oznaczane jako *é* lub *y* || *i*. Samogłoskę [ó] pochylone, którą wymawiano jako [ó] lub [u], w końcówkach fleksyjnych często zapisywano jako *u*, [â] pochylone w drukach z Królewca oddawano z dużą konsekwencją za pomocą *á*. Zjawisko to ilustrują warianty graficzno-fonetyczne końcówek, w przykładowych formach wyrazowych z *Ewangelii* według św. Mateusza [★]: *Phariseuszóm* (1x), *przyjácielóm* (1x), *ucznióm* (3x) || *ucznióm* (1x) || *uczniúm* (31x), *poganúm* (6x), *biskupúm* (5x), *żydúm* (5x), *kapłanúm* (3x), *AniJołúm* (3x) *szczeniétúm* (2x), *prorokúm*, *rodzicum*, *synúm* (2x), *duchúm*, *panúm* (2x) || *duchóm*, *panóm* (1x), *wiatrum*, *winiarzum*, *winowajcum*, *psúm* itd.(1x). Nie dochodzi do podwyższenia w formach aglutynacyjnych w połączeniu z zaimkami *ktoregom*, *otom* itp. Przykłady wskazują, że [ó] pochylone w samym druku mogło być zapisywane raz jako *ó* (niekiedy *o*), innym razem zaś w tej samej pozycji jako *-u*.

Przykładów podwyższenia końcówki *-ej* do *-éj* lub *-yj* w D., C. i Msc. lp. r.ż. niektórych rzeczowników miękkotematowych, przymiotników i zaimków oraz imiesłowów jest znacznie więcej. Można powiedzieć, że końcówka z pochyłym [é] jest dominująca dla tych form. Jednak należy się liczyć z tym, że w samym druku [é] pochylone w tej samej formie będzie zapisane jako *e* || *é* || *i/y* (*Maryjéj*, *strážyj*, *z Uryjászowyj*, *mojéj*, *dobryj* itp.), *tyj* (22x), *ktoryj* (19x), *onyj* (18x), *waszyj* (11) itp. Przykłady niekonsekwencji pisowni świadczą o dominacji zasady fonetycznej, w tym czasie bowiem w polszczyźnie dochodziło do zmian barwy samogłosek pod wpływem spółgłosek półotwartych (do dziś zjawisko to jest żywe w gwarach i języku potocznym). Druki z Królewca świadomie i z założenia odwołujące się do żywej (mówionej) polszczyzny doskonale dokumentują to zjawisko.

W *Ortografii polskiej* rozbudowany opis dotyczył głosek [i], [j], zwłaszcza ich różnych połączeń i kombinacji. Opis dotyczący [i], [j] może sugerować asynchroniczną wymowę spółgłosek wargowych miękkich, jednak nie można tego jednoznacznie ustalić, gdyż przykłady obejmują także głoski inne niż wargowe palatalne: „Gdy zaś między dwojgiem i takim najdzie się wokálisz, wszystkie trzy mają być pospołu wymiławiany jako w słowach: *jaśniej*, *lepiej*, *śnadniej*, *nie wyjawiáj* rć.” [wyd. 1.]. Przykłady dowodzą raczej, że Murzynowski nie rozróżniał dostatecznie głoski od litery, co szczególnie dało o sobie znać w komentarzach do litery [i].

Z drugiej strony podkreślić trzeba, że jako pierwszy zaproponował użycie *j*. Tłumacz *Nowego Testamentu* rozróżniał [i] od [y], nie tylko w teorii, lecz także w druku właściwym doprowadził do przełamania zwyczaju oznaczania spójnika *i* za pomocą litery *y*, a także używania litery *y* w funkcji znaku zmiękczenia (*nye*), co należy uznać za przejaw nowatorstwa ortograficznego. Postulował także odejście od używania litery *g* w funkcji [j].

Proponował ponadto funkcjonalizację *ß* i geminaty *ff*, *fs* do oznaczenia [š] oraz *zs* (*rozstąpił*, *rosstąpił*). Podtrzymał jednak regułę oznaczania [u] w nagłosie za pomocą *v*, w pozostałych pozycjach za pomocą *u* lub dodatkowo wprowadzonej litery *ü* (prawdopodobnie dla [u] labializowanego).

Znakiem tradycyjnym jest również wprowadzenie litery *x* jako oznaczenie [kš] w wyrazach zapożyczonych: „*Text*, *axamit*, *Maximiliján*. Na przód słów polskich miast(to) *x* – *ks* kładziemy, wszakże nie mias(to) *kfz*, jako gdy niektorzy mówią miasto *księże* – *ksze miły*, *mász być kształtem żywotá inszych*, albo jako drudzy zową siekiere *okszá*, a gdy barán bije rogami, mówią *tryksza* rć. A co się cudzoziemskich słów dotyczy, dla lepsze(go) rozumienia wedle swych języków będą pisany” [wyd. 3.].

Wspomnieć trzeba o kilku znakach, które w *Ortografii polskiej* wydają się pewnym naddatkiem. Dotyczy to dwojakiego oznaczenia [r] oraz rozbudowanego systemu sygnalizowania [i], [j], [y] i [u]. W celu większego zróżnicowania *rz* i *rż* (np. *skarżq* [od *skarác*] i *skarżq* [od *skarzyć*]) tłumacz wprowadził dodatkowe okrągłe *r*.

S. Murzynowski dostrzegał wiele niuansów fonetycznych, o których wspominał w swojej ortografii. Poświadczą przykładowo antycypację miękkości. Uzasadniając np. konieczność wprowadzenia dwuznaku *yj*, pisał: „*przyjdz*, *przyjmi*. Zaráz to wymawiać mamy. Cze(go) drudzy nie wiedząc, piszą *przydzi*, *przyimi* miasto *przyjdz*, *przyjmi*, albo *przędzi*, *przędmi*, ale to oboje nic ku rzeczy, zwłaszcza *przędzi*, *przędmi*. Bo inszą rzecz

znaczą niż *przyjdz, przyjmi*, jako gdy mówięm *przejdzi przez tę rzekę, przėjmi moje konie*
  [wyd. 1.].

S. Murzynowski postulował, aby ortograficzne rozstrzygnięcia były poprzedzone analizą relacji między wymową a pisownią. W przeciwieństwie do wcześniejszych Seklucjanowych elementarzy *Ortografia polska* jest szerszym spojrzeniem na kwestię pisowni i ambitną próbą uporządkowania jej w oparciu o zasady fonetyczną (jako podstawową) i semantyczną, przy zachowaniu większości utartych już konwencji graficznych i nieznaczonej modyfikacji niektórych z nich. Refleksja ortograficzna S. Murzynowskiego ma zasadniczo podłoże hermeneutyczne: „w świętym piśmie nawięcyj tego potrzeba, aby się tym sposobem zabezpieć mogło różnemu wyrozumieniu rzeczy, i błędum które stąd pospolicie pochodzą” [wyd. 1.], dlatego semantyka w koncepcji ortograficznej S. Murzynowskiego odgrywa istotną rolę. Tłumacz postulował ujednoznaczenie pisowni i funkcjonalizację grafemów daleko wykraczające poza normę uzualną.

Mimo że podstawą propozycji ortograficznej S. Murzynowskiego jest reguła fonetyczna, ma ona jednak liczne ograniczenia. Tłumacz przykładowo nie zalecał oddawania na piśmie ubezdźwięcznień w wygłosie (zob. [v]). W samym druku nie do końca stosował się do niej, spotyka się bowiem nagminnie upodobnienia fonetyczne (*ciężski*), *agdasz*, *nigd* czy nawet zestroje akcentowe *drugieras*. Ograniczenie dla reguły opartej na wymowie stanowi zasada semantyczna. Stosuje się ją w wypadku homonimii: „Gdzieby tedy miała myłka być, lepiej takie litery od słowa odsądzić. Bo insza rzecz jest z *owq* niżli *zowq*; *krzczy* abo raczyj *krszczy* (tj. ‘skrzeczy’) niżli *k rzeczy*; *wiedzie* niżli *wiedz ie* (tj. ‘wiedz je’); *u mnie* niż *umnie* (tj. ‘umie?’)”, [wyd 1.]. W sytuacjach, gdy nie dochodzi do zakłóceń komunikacyjnych, wyrażenia przyimkowe są pisane przeważnie łącznie. Z perspektywy współczesnej normy ten typ pisowni sprawia wrażenie rozchwianej.

Liczne podawane przez Murzynowskiego przykłady dowodzą, że miał on doskonałe – jak na swoje czasy – wyczucie fonetyczne. Przykłady, które dobierał, często wskazują na różnice dziś określane jako dystynktywne (por. uzasadnienie rozróżnienia graficznego między *ó* i *o* (*na wosku* – *na wósku*, tj. wózku zapisanego zgodnie z wymową) czy konieczność różnicowania [é] i [e], np. *nié!* z *é* pochylonym w partykule przeczącej w samodzielnym wypowiedzeniu wobec *nie* z krótkim *e* w partykule przeczącej występującej w funkcji przedrostkowej *niedobrze*, *nie/przyjedzie*. Ponadto sygnalizował różnicę między [é] względem [i]: *piéj* i *pij*, *léj* oraz *lij* ‘lej’. Jak wspomniano, zależało mu nie tylko na wyrazistym rozróżnieniu samogłosek pochylonych i jasnych, lecz także na wyraźnym zróżnicowaniu pisowni głosek ciszących, syczących i szumiących. Opis spółgłosek miękkich wskazuje na regionalną, asynchroniczną wymowę spółgłosek wargowych miękkich, por. *umnie* (‘umie’).

Zagadnienie wpływu propozycji ortograficznej Murzynowskiego na pisownię oficyn krakowskich, jak również zależność dzieła od gramatyk i ortografii obcych (niemieckich i czeskich) wymaga dalszych studiów.

Recepcja dzieła

Kolejne wydania ortografii S. Murzynowskiego pojawiały się w niedługich odstępach

 czasu, tj. w latach 1551 (dwa wydania), 1553 i 1554/5. Potem ortografia nie była ~~wydawana~~. Obecnie wydanie 1. i 3. jest dostępne w postaci cyfrowej. Dzieło doczekało się też kilku obszernych omówień. Na uwagę zasługują praca I. Warmińskiego [Warmiński 1906], studia S. Rosponda [Rospond 1949] oraz niemieckojęzyczne opracowanie S. Urbańczyka *Die altpolnischen Orthographien des 16. Jahrhunderts...* [Urbańczyk, Olesch 1983], w którym znajdują się podobizny dwóch pierwszych wydań ortografii S. Murzynowskiego. *Ortografia polska* została także wydana przez Andrzeja Kucharskiego w 1825 r. w pracy pt. *Księdza S. Zaborowskiego „Ortografia polska...” z przydaniem uwag tłumacza. Na popis i egzamen publiczny Szkoły Wojewódzkiej Lubelskiej...* Jednak ortografię Stanisława Murzynowskiego autor przypisał Janowi Seklucjanowi. Wydrukowana z błędami stała się podstawą prac badaczy z drugiej połowy XIX wieku, m.in. W. A. Maciejowskiego, W. Wisłockiego czy F. Malinowskiego, którzy ocenili ją negatywnie, postrzegając ją w kontekście całej twórczości Seklucjana. Badacze ci zarzucali *Ortografii polskiej* przede wszystkim niekonsekwencje w zakresie oznaczania [ś] i [ć] [Warmiński 1906, 314–320].

Ciekawostki

Ortografia polska Murzynowskiego nosi rysy dzieła humanistycznego, tłumacz *Nowego Testamentu* wprowadził terminy *lityry* || *figury*, nie zaś niem. *buchstaby* || *bukstaby*, które spotykamy u J. Seklucjana. Zachowuje termin *punctowany* ‘kreskowany’, który był wówczas w powszechnym użyciu. Ciekawym terminem jest określenie *wokalizz*, tj. samogłoska, przy czym za wokalisze S. Murzynowski uznawał wyłącznie samogłoski ustne: *a, e, i, o, u, y* (*choć z punktem, choć przez punktu pisane*). Nie wspomina nic o samogłoskach nosowych, prawdopodobnie zaliczał je do samogłosek *punktowanych*.

Wersja elektroniczna

Stanisław Murzynowski, *Evangelia Swieta Pana Iesvsu Christvsu Vedle Matthæusza Swietego / z Greckiego Iezyka na Polski przelozona I wykladem krotkim [...] obiasniona [...]. Przytem iest przydana nauka czytania i pisania iezyka Polskiego, ku tym Księgam i inszem pozyteczna [...]*. (http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=107554&from=&dirids=1&ver_id=&lp=8&QI=)

Stanisław Murzynowski, *Testament Novvy zvpelny z greckiego iezyka na polski przelozony i wykladem krotkiem obiasniony [...] przytem przydana iest nauka czytania i pisania iezyka polskiego [...]* (<http://www.polona.pl/item/8594770/2/>)

A. F. Kucharski, *Księdza Stanisława Zaborowskiego Ortografija polska: z przydaniem uwag tlómocza, tudzież Ortografii Seklucyana i spisu bibliograficznego grammatyk i słowników polskich*, 1825. (http://www.pbi.edu.pl/book_reader.php?p=40565&s=1)

Literatura przedmiotu ⇄

Przedmowa ⇄

Fragment ⇄

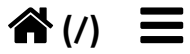
Wydarzenia

	Wydanie „Novum Instrumentum” Erazma z Rotterdamu, pierwszego drukowanego greckiego wydania NT, źródła tłumaczenia S. Murzynowskiego	1517 Świat
	Pierwsza wyprawa dookoła świata Ferdynanda Magellana i jego towarzyszy	1519–1522
1519–1531	Budowa kaplicy Zygmuntowskiej	
1520	Antyluterańskie edykty króla Zygmunta Starego (kolejne –1522, 1523)	
	Marcin Luter ogłasza teksty: „Do szlachty chrześcijańskiej narodu niemieckiego...”, „Niewola babilońska”, „O wolności chrześcijanina”	1520
	Papież rzuca ekskomunikę na Marcina Lutra	1520
	Sulejman zajmuje Belgrad, Cortez zdobywa miasto Meksyk	1521
	Ukazuje się niemiecki przekład Nowego Testamentu Marcina Lutra	1522
	Wojny i wrzenie religijne w Niemczech	1522–1555
	Filip Heski przyłącza się do reformacji	1523
	Gustaw Waza zostaje królem Szwecji	1523
	We Francji ukazuje się humanistyczny przekład Nowego Testamentu J. Lefèvre'a d'Étaples	1523
1525	Książę Albrecht Hohenzollern składa na krakowskim rynku hołd lenny Zygmuntowi Staremu	
	Paracelsus w Bazylei rozpoczyna prowadzone po niemiecku wykłady tzw. nowej medycyny	1526
1527	Urodził się Łukasz Górnicki (1527–1603)	
	Przyjęcie reformacji w Szwecji	1527
	Ukazuje się „Il Cortegiano” („Dworzanin”) B. Castiglione	1528
	Dysputa M. Lutra i U. Zwinglego na temat Wieczery Pańskiej / Eucharystii w Marburgu	1529
1530	Urodził się Jan Kochanowski (1530–1584)	
	Ukazują się „Pantagruel” i „Gargantua” F. Rabelais'go	1532, 1534
	Król Henryk VIII zostaje głową Kościoła w Anglii	1534
	Ukazuje się niemiecki przekład całej Biblii	1534
	Ukazuje się francuska Biblia w tłumaczenia Pierre'a Roberta Olivétana (wykorzystana przez tłumaczy brzeskich)	1535
	Ustanowienie Kościoła luterańskiego w Danii	1537
	Założenie zakonu jezuitów	1540
1541	Urodził się Jakub Wujek (1541–1597)	
1543	Ukazują się drukiem pierwsze utwory Mikołaja Reja, m.in. „Krótka rozprawa między	

panem, wójtem a plebanem”

 (A) 	W Norymberdze ukazuje się dzieło M. Kopernika „De revolutionibus orbium coelestium” („O obrotach sfer niebieskich”)	1543
	Sobór trydencki	1545–1563
	Umiera Marcin Luter (1483–1546)	1546
	Iwan Groźny koronuje się na cara Rosji	1547
	Ukazują się „Ćwiczenia duchowne” Ignacego Loyoli	1548
1548	Wyniani z Czech przez Ferdynanda I Habsburga bracia czescy przybywają do Polski (wśród nich drukarz A. Aujezdecky)	
1548	Śmierć Zygmunta Starego, objęcie tronu przez Zygmunta Augusta	
1550–1560	Na zamówienie Zygmunta Augusta w Brukseli powstaje obszerna kolekcja arrasów	
1551	Krytyczny (tajny) raport kapituły w Krakowie (S. Górskiego i M. Kromera i P. Myszkowskiego) na temat stanu Kościoła w Polsce	
1551	Ukazuje się ocenzurowany traktat Andrzeja Frycza Modrzewskiego „De Republica emendanda” („O naprawie Rzeczypospolitej”)	
1553	Mikołaj Radziwiłł Czarny staje się możliwym protektorem reformacji, zwłaszcza rozwijającego się w tym czasie kalwinizmu	
1553	Ukazuje się „Confessio fide catholicae Christiana” („Wyznanie wiary katolickiej”) Stanisława Hozjusza	
1554	Wydanie całościowe traktat Andrzeja Frycza Modrzewskiego „De Republica emendanda” w Bazylei	
	Jan Kalwin wysyła do Polski dziesięć listów o charakterze agitacyjnym przed sejmem w 1555 r.	1555
	Koniec wojen religijnych w Niemczech, pokój w Augsburgu, przyjęcie zasady „cuius regio, eius religio”	1555
1555	Sejm w Piotrkowie	
1556	Wydanie anonimowego przekładu Nowego Testamentu w drukarni M. Scharffenbergera w Krakowie (tłumaczenie przypisywane M. Bielskiemu)	
1558	Powołanie kalwińskiego gimnazjum w Pińczowie (planowanego jako szkoła generalna)	
	Umiera Filip Melanchton (1497–1560)	1560
	Umiera Jan Kalwin (1509–1564)	1564
1565	Otwarcie pierwszej jezuickiej szkoły w Braniewie	
1569	Zmarł Mikołaj Rej (1505–1569)	
	Zwycięstwo katolików we Francji	1569

OPRACOWANIE: IZABELA WINIARSKA-GÓRSKA

©2014-2018 (/login) Uniwersytet Warszawski. Wszelkie prawa zastrzeżone. ISBN 978-83-64006-99-9